

8) Skal være Gaffler med to lige Tænder, beregnede til at spise Konfekt eller Frugt. Men hvorledes passer denne Forklaring til den her anførte løse T. uden Gaffel?

9) Blodstenen var en rød Sten, der mentes at standse Blødninger, naar man holdt den i Haanden.

10) D. e. Guds Lam.

11) Hamborg stod i en vis Afhængighed af de holstenske Grever, og de mange Sager med Byens Vaaben er sikkert Gaver fra Staden til dens fyrstelige Herrer.

12) Jødehoveder, kendelig ved en ejendommelig spids Hue, brugtes oftere i Middelalderens Heraldik.

13) Hohnstein er et Slot i Omegnen af Hildesheim; Hertug Adolf havde i 1444 bortgiftet sin Søsterdatter. Adelheid af Oldenburg, til en Junker Ernst, Greve af Hohnstein.

14) Hvad en Brisilius er, ved jeg ikke.

15) Den danske Konge Kristoffer af Bayern.

16) D. e. Lærling.

17) Sammenlign karve, at skære itu, hvoraf Karve- eller Kærvestok. Et saadant udskåret Brev kaldtes ogsaa en Kærveddel.

II.

Flensborg i Martsdagene 1848.

Ved Fru Elfride Fibiger.

Mellem den Samling Papirer og Dokumenter af kulturhistorisk Indhold, min Fader, afdøde forhenværende Overtoldinspektør for Hertugdømmet Slesvig,

Johan Michael Andreas Müller, har efterladt sig, findes en Række Skrivelser, belysende Forholdene og Begivenhederne i Hertugdømmerne før og efter 1848. Blandt disse Skrivelser, hvoraf de væsentligste ville blive benyttede i mine Livserindringer, findes nedestaaende, min Fader fra Flensborg tilstillede Brev, skreven af derværende Toldkontrollør Svend Møller. Bringet det end ikke store Nyheder, giver det dog et ret livligt Billede af Tilstandene i Byen i Oprørets første bevægede Uger, saaledes som de maatte tegne sig for en loyal dansk Embedsmand. Det gengives bogstavret efter Originalen.

Elfride Fibiger.

Høistærede Hr. Justiceraad!

Flensborg, d. 15. April 1848.

Skjøndt jeg i denne urolige Tid, vi har oplevet, har fulgt mit Princip at leve stille og tilbageholdende som tidligere, saa har jeg dog seet og erfaret næsten lige saa meget som de fleste Beboere her, og vil jeg derfor i Følge Hr. Justiceraadens Ønske forsøge at skildre paa Papiret, hvad jeg veed er Sandhed, og enkelte Rygter, som ellers have circuleret her. Fredagen d. 24 Marts om Middagen kom Efterretningen fra Rendsborg, at Fæstningen var taget i Besiddelse af nogle Hundrede Jægere med Prindsen af Noer i Spidsen, og at der strax i Kongens Navn havde dannet sig en prov. Regjering for Hertugdømmene; allerede Dagen efter passerede alle de Officerer, som ikke vilde svige deres Eed mod Kongen eller deeltage i Oprøret, igjennem Flensborg nordpaa; med dem fulgte endeel Soldater, men som dog Dagen efter vendte tilbage til Slesvig. Blandt Officererne vil jeg kun nævne Kammerherre Holstein ved Dragonerne, som kjørte nordpaa, hvorimod begge hans

Sønner blev ved de oprørske Tropper. Om Søndag Formiddag kom en Skrivelse fra den saakaldte prov. Regierung til de forskjellige Autoriteter i Flensborg, hvori de bleve opfordrede til at anerkjende samme samt opgive Kassernes Behold etc. Borgermester Callisen lod endnu under Prækenen sammenkalde samtlige deputerede Borgere, og saavel han som Niemann, Holm og andre gode Patrioter opfordrede Borgerne til at vige Overmagten, anerkjende og finde sig i alt; de fleste Borgere vare saa verdutzet, at de allerede troede, at Kniven sad dem for Struven, og indvilligede i Alt, idet de allerede i Aanden saae das grosze deutsche Vaterland midt imellem dem, og nogle faae Borgere, som vilde gjøre Indvendinger, at der jo endnu ingen Magt var, som de behøvede at vige for, og at det var tidsnok, naar denne indfandt sig, bleve overdøvede, og den prov. R. anerkjendt. Dette overilede Skridt er senere blevet strængt dalet (sic) af den menige Mand og havde nær udbrudt til Oprør i Byen, førend de danske Tropper trak ind. Hvad Toldamtet angaaer, da erholdt det en lignende Skrivelse, og saavidt jeg har erfaret, skrev Kirchhoff og Oehl øiebliklig i denne Anledning til Justiz. Steenstrup; om de erholdt mundtlig eller skriftlig eller intet Svar, er mig ubekjendt, men at de begge endnu samme Dag anerkjendte den prov. R. samt meddeelte denne de forlangte Oplysninger, veed jeg. Af os Underembedsmænd blev intet forlangt eller nogenting meddeelt os af vore Foresatte, og deels af denne Grund, deels fordi jeg var gandske og aldeles blottet for Penge efter betalte Nytaarsregninger, Barnedaab og Confirmation, og deels fordi min Kone og en af Smaaepigerne vare syge, var jeg nødsaget at blive her i Byen og passe mine mig anviste Forretninger, som om intet var forefaldet, og meget lidet havde vi ogsaa at bestille. Tirsdagen d. 28 Marts gik Rygtet fra Morgenstunden af, at en uhyre Mængde Tropper af forskjellige Nationer saavel som en Masse frivillige Studenter og andre væltede sig mod Flensborg, fordi

der var saa fuldt overalt, at der intetsteds var Plads for dem, og at det nok nu saae galt ud for de Danske og Dansksindede; denne Masse indskrænkede sig imidlertid til omtrent 1000 Mand Soldater og næsten lige saamange Frivillige, hvoriblandt 300 Studenter og Advokater og nogle faae Officerer under Anførsel af den gamle Oberst Krohn fra Glücksborg; disse Tropper droge ind i Staden under Musik og Sang „stammverwandt“, og den sydre Deel af Byen blev tildeels illuminert; efterat de havde udhivilet dem lidt og spiiist, ikke som regulaire Tropper deres egen, men Borgernes Mad og derved i det mindste de Frivillige gjort Pretensioner, begyndte Promenaden op ad Byen fra Südermarked. Kl. 10 kom Rygtet til os, at Byen var i fuldt Oprør, at Vinduer og Døre bleve indslaaede og alt demoleret hos de Dansksindede, og at man skulde være parat at sætte Lys i Vinduerne, naar Sværmen kom forbi, paa samme Tid erholdt jeg Ordre fra Toldinspectionen at indfinde mig i Toldpakhuset og holde Vagt hele Natten, da Rygtet gik, at dette skulde brændes af. Dette var en casus criticus for mig, men Subordination maae overholdes, og efterat jeg havde forsøgt at berolige min fortvivlede Familie og lovet at vende tilbage, hvis jeg bemærkede den mindste Tumult, begav jeg mig til Pakhuset; paa Gaden forefandt jeg mange Mennesker, men alt roligt i Norden af Staden, og ved at gaae videre erfarede jeg, at hele Tumulten havde indskrænket sig til nogle indslaaede Vinduer hos Andr. Christiansen og Sang og Skrig, men at det dog var lykkedes Byens Borgere, som patrullerede i smaa Hobe med hvide Bind om Armene, at berolige Mængden; herefter begav jeg mig til Pakhuset, hvor ligeledes 24 Borgere holdt Vagt, og alt var roligt, og efterat jeg derpaa havde været et Øieblik hjemme, gik jeg igjen til Pakhuset og blev der hele Natten. Siden den Dag strømmede alt, hvad den prov. R. kunde opbringe af Militaire og Frivillige, hertil Flensborg som et godt Spiiskammer og som en Stad, der skulde lut-

tres lidt i Ilden, men uagtet her kom allehaande phantastiske Skikkelser og allehaande Skravsammensgods hertil, saa passerede dog næsten ingen Uordener, skjøndt man hver Aften svævede i Frygt, naar de begyndte at samles paa Gaderne; en Aften forlangte en Høb af et Par Hundrede, at Andr. Christiansen skulde heise den trefarvede Fane paa sit Huus, men han lystrede ikke Commando, og Hoben trak brummende væk; en anden Aften henad Midnat trængte en Skare ind i hans Huus under det Paaskud, at han havde skjult Geværer, de gjennem søgte Huset, men fandt intet og trak igjen væk, saa Flensborgs Indbyggere kom nogenledes med Skrækken derfra, paa det nær at de nær havde ædt dem lends og intet betalte derfor. Onsdagen d. 29 Marts leiede Kontr. Møller en Jagt, pakkede alt sit Tøi deri og gik til Kjøbenhavn, men har havt en lang Reise; Dagen iforveien var Justiz. Steenstrup gaaet over Holnis til Arroë og derfra videre, men dette erfoer vi først langt senere; Advocat Blauenfeldt havde ogsaa indskibet sig til Kjøbenhavn, men blev af Oprørerne anholdt ved Holnis, Jagten maatte vende om, og han selv gaae tilfods mellem 2 Dragoner til Flensborg, hvorfra han strax blev ført til Rendsborg. Fartøiet blev ved Ankomsten hertil udlosset, Papirerne væktaget, men formodentlig er der intet den prov. R. mistænkelig forefundet deri, eftersom Blauenfeldt senere skal være arriveret til Kjøbenhavn, hans Kone ligger syg her af Skræk. Efterat vi en 8te Dage, nemlig Underembedsmændene, havde vandret om som vildfarende Faar, bleve vi en Dag henkaldte til Capt. Oehl, som i den prov. R. Navn skulde forespørge os, om vi ønskede at blive i vor Tjeneste og varetage Forretningerne som sædvanlig. Da dette paa en Maade var at anerkjende den prov. Regiering, saa gik jeg hjemme fra med det Forsæt at sige mig derfra, men Capt. Oehl var aldeles derimod og meente, at der laae aldeles ikke noget i, da vi jo kun forpligtede os til at passe Kongens Forretninger efter de bestaaende Love,

og saalænge der ikke blev forlangt noget derimod stridende af os eller Eed eller Haandslag eller deslige, saa meente han, at det vilde blive bedre optaget, om vi blev paa den Post, som Kongen eller Kollegiet havde anbetroet os, end alle at gaae derfra, hvorved der jo vilde blive en stor Uorden i hele Toldvæsenet. Efter lang Betænkning og efter at have hørt, at alle havde sagt ja, sogar den nye Kontroleur, Capt. Høhling, en Kjøbenhavner af Fødsel og speciell Ven af Kongen, gav jeg ogsaa med tungt Hjerte mit ja, i det Haab at den retfærdige Sag snart skulde vinde Seier; senere har vi alle maattet erklære os angaaende flere Puncter mod Regieringscommissionen i Hadersleben, men saavel Justizr. Steenstrup som Minister Blume have senere erklæret, at der ikke vilde blive lagt os noget til Last, da vi ellers i eet og alt have passet vor Pligt efter de bestaaende Love, og det hverken tilkom den prov. R. at indsætte eller afsætte nogen. Imidlertid har det dog været en afskyelig Tid ogsaa i denne Henseende, som jeg ikke vilde ønske tilbage for meget godt, og det er ingen Spøg at sidde med Kone og flere Børn og ingen Penge have, og det var ikke at tænke paa at sælge noget af vores Tøi for at faae Reisepenge, thi ingen vilde kjøbe. Vores mindste lille Barn vilde vi vende til Luften, ifald det ikke var til at udholde længer, men Følgen deraf var en hidsig Feber, som først nylig har forladt hende, og hvorved hun ikke alene har maattet medicinere, men sogar brugt Iglers, ja det var en fortvivlet Tid, og endnu troer alle Mennesker, at det skal vende tilbage ved Preussernes Hjælp, men Gud forbyde det, da maatte vi løbe derfra.

Hvad nu Fjendtlighederne selv angaaer, saa begyndte disse paa en Maade et Par Dage efter, at de første schl. holst. Skarer var draget herind, idet nemlig en uskyldig Postdampskib løb lige ind til Skibsbroen for at afhente Matroser, men blev af Studenterne, Jægere etc. hilset med en Kugelregn, hvoraf nogle naaede over til Skibet, hvorpaa det vendte om

og lagde sig en Timestid ude i Fjorden og derpaa seilede derfra. Denne Heltegjerning oplivede Modet, og et Par (Dage) efter droge henved 1500 Mand til Apenrade, hvor en Krigsbrig laae for Anker og havde hentet Borgermester Schow ombord for at sørge lidt for hans Opdragelse; Briggen sendte en eneste Kugle hen over Hovedet paa dem, og denne gjorde et saa mægtigt Indtryk paa (dem), at de trak dem tilbage i Skoven og først henad Aftenen vovede at drage ind i Apenrade. 2 Øievidner har talt om denne Affaire ved deres Tilbagekomst, den ene en Soldat sad paa den Vogn, hvor Kuglen susede hen over, og han forsikkrede, „dat wär en egen Gefühl, wenn man so en Kugel hört“, hans Kammerad var efter hans egne Ord falden i Almagt derover; den anden, en Frivillig erklærede, „wir sassen nett da, de verdammte Brunmer hätte uns in fif Minuten to Brei schöten können“. Besjælet af et saadant Mod kom de et Par Dage efter tilbage til Flensborg, da de danske Forposter havde viist sig. Havde dengang 2000 danske Soldater forfulgt dem, med lidet Cavallerie og et Par Kanoner, saa var, efter hvad de selv sagde, alt Militairet gaaet over, og Studenterne og de Frivillige havde faaet dygtig Byrst, men det var ikke godt at vide, og havde maasket ogsaa kunnet gaaet anderledes. De danske Tropper trak sig mere til Vesten, og siden tiltog Mængden her, saa vi tilsidst havde omtrent 7000 Soldater og 3000 Frivillige, næsten alle i Flensborg, i Quarteer, og med denne Masse stæeg Modet hos hver enkelt. Imidlertid opererede de Danske saa godt, at de her var i en evig Uvished, hvor Hovedstyrken egentlig var. Fredagen d. 7 April forsøgte de Danske en Landgang ved Holnis, som vistnok kun var fingeret, for at trække Tydskerne derhen og udmatte dem, om Løvedag Eftermiddag rykkede Dansken frem til Bau og indtog den med Storm, men trak sig om Aftenen igjen lidt tilbage, men om Søndag Morgen den 9 April gik det igjen for sig omtrent Kl. 9, og Kl. 11 kom det

fjendtlige Infanterie i største Uorden igjennem Flensborg, dødelig træt og utilfreds med deres Officerer, som tildeels havde opholdt sig inden for Nørreport i Flensborg; de havde ikke engang Lyst til at flygte, men sagde „wir sind doch umringt, laszt uns bleiben“, imidlertid gik de dog langsam fremad og undkom tildeels. Dette var de forreste, de bageste saavel som nogle Frivillige kom i det samme fægtende og skydende, forfulgt af de Danske tilsyne oppe paa Bjerget og ned ad Harrisleerveien, og vi saa alt fra vore Vinduer. Paa samme Tid havde et par Kanonbaade og et Dampskib med nogle Skud skræmmet en Deel Jægere og Frivillige ud af Kobbermølleskoven, og sendte dem af og til en lille Hilsen af Kartæscher paa Chausseen. Til Slutning concentrerede alt sig paa Bjerget oven for Nystaden; her havde de Danske en haard Tour, da de modigste fjendtlige her holdt Stand, og de fordrevne Jægere og Frivillige fra Chausseen klattede op ad Bjerget og faldt dem i Rykken; men de vaklede ikke, uagtet det var en forskrækkelig Skyden, og Skibene ikke kunde hjælpe, da de resikerede at skyde saavel Ven som Fjende, saa nær var de paa hinanden, men endelig maatte Insurgenterne tage Flugten, og nu gik det ned ad Bakken, i Nystaden bleve Vinduerne tildeels skudt ind, og imellem Nystaden og Frederiksens Huus sendte Dampskibene Kugler efter de Flygtende, og vi ventede intet mindre end at faae vort Huus beskudt, ifald de flygtede derind for at skyde ud af Vinduerne; men de Danske var dem for gesvindt i Hælene, og nogle gienede dem af, saa de ikke kom ind ad Nørreport. Da gik det over paa Tømmerpladsen, og her bleve de sidste fangede eller saarede; det sidste af Affairen fik jeg ikke at see, thi da den nærmede sig vores Huus, og Skibene viste deres Tænder imod os, pakkede jeg min Kone og Børn hen i en Kakkelovnskrog i et Bagværrelse, men kunde da ikke faae Tilladelse selv at vende tilbage. En Matros, som satte nogle Soldater iland og selv havde

Lyst at fægte med, fik knust sit Laar af en Kugle lige for vor Dør og blev baaret ind hos min Vært, hvor han laae og blødte, inden vi fik hentet Hjælp, og Benet er senere sat af ham. Ja det var en skrækkelig Dag, og hele Eftermiddagen kom de Saarede kjørende os forbi, og om Aftenen trak de seierrige danske Tropper ind med alle deres Fanger i Midten, hvoriblandt Advokater, Studenter, som enten vilde seire eller døe, og dog ikke havde et Saar engang; som bekjendt kan jeg nævne en Rantzau-Breitenburg, en Reventlow-Sandberg, den yngre Walther, Hestermann, en v. Krogh, en Søn af Amtmand Rumohr og flere Andre. Pastor Lorenzens Søn fra Adelbye var blandt de Døde. Hvor mange Saarede, Døde eller Fangne, der har været, er det ikke mulig at faae at vide, dog anslaaer man de Døde og Saarede til 4—500 paa begge Sider, og de Fangne til over 1000 paa Oprørernes Side. Prindsen af Noer indfandt sig først, da Slaget var tabt, han lod da Hertugen af Glücksburg stikke Næsen lidt ud af Nørreport, og da denne lugtede Krudtet, vendte han sporenstreichs om, lod „die Loorbeeren in Sticken“, og flygtede med Prindsen af Noer, Krigskassen og alt ud af Staden; med dem flygtede Pastorerne Lorenzen, Vollquarts, Vildhagen, Nane Jürgensen etc. og undslap lykkelig, da vore Dragoner ved Handewitt var kommet i et Morads, ellers havde de taget hele Stadsen. Jeg maae nu fatte mig i Korthed, da Posten snart skal afgaae, og jeg gjerne ønskede Brevet bort idag Søndag. Hele Magistraten er blevet her, men optaget meget unaadig af Kongen, og slet ikke været for ham, som man fortæller; kuns Amtmand Warnstedt har havt Audients og erholdt sin Kammerherrenøgle, skjøndt han, som man siger, ligesaa godt som de andre har holdt de indkaldte Soldater tilbage. Hvorledes det skulde gaae Kirchhoff i Henseende til de til den prov. R. indbetalte Penge, veed jeg ikke, hans Stilling har været meget kritisk. Vi har nu for Øieblikket Roe, og jeg stoler paa Gud og vore

gode Tropper, men her hersker dog en underlig, nedtrykt Stemning, da man bestandig frygter, at Preussen pludselig skal falde over os, førend nogen anden Hjælp kan komme, derfor ligger ogsaa Handel og Skibsfart endnu næsten stille, og Andr. Christian- sen sender sine Varer til Kjøbenhavn. Vore Tropper ligge næstendels i Slesvig og Forposterne noget hen ad Rendsborg, men gandske rolig, og man veed aldeles ikke, hvorledes alting forholder sig

III.

Efterskrift. *)

Til min artikel: „Et folk og et statskup“ er benyttet utrykte kilder — både manuskripter, breve og direkte meddelelser —, akter, betænkninger, historiske og statsretlige arbejder i en sådan blanding, at citering enten vilde blive betydningsløs eller opfylde siderne med noter i stedet for med tekst.

Kun finder jeg anledning til at bemærke, at jeg angående indsamlingen af underskrifter på den første masseadresse og deputationen nøje har fulgt et anonymt arbejde: „Ur Finlands nyaste historia“ I, hvis pålidelighed er mig bekendt, hvori jeg har isprængt træk fra styrmand N y l a n d e r s „Den stora deputationen.“

*) Disse Litteraturhenvisninger skulde have afsluttet Hr. Berendsens Afhandling: Et Folk og et Statskup, men er ved en Fejltagelse komne Red. saa sent i Hænde, at de først kunde blive trykte paa dette Sted.